

TELEVİZYON EĞİTEBİLİR Mİ?

Yrd. Doç. Dr. Sedat CERECİ*

Televizyonun eğitici bir araç olup olmadığı, televizyon yayınlarının eğitim alanında kullanılıp kullanılmayacağı konusu gerek bilim çevrelerinde, gerek eğitim camiasında, gerekse televizyon yayınlarını yönetip yönlendiren gruplar içinde sürekli gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. Konu çok farklı bakış açıları ve değişik yorumlarla değerlendirilmektedir. Bilim dünyasının bazı mensupları televizyonun, doğal yapısı itibariyle eğitici nitelikten uzak bir araç olduğu tezini savunurken, bir diğer grup televizyonun, uygun koşullarda eğitim amaçlı olarak kullanılabileceğini öne sürmektedir. Eğitimcilerin genel görünüşü, televizyonun eğitim alanında mutlaka yardımcı bir unsur olarak kullanılabilmesi ve kullanılması gerektiği biçimde ortaya çıkarken, bunun karşısında bir grup eğitimci, televizyonun, eğitimin kalitesini düşüreceğini ve eğitimi bayağılaştıracağını düşünmektedir. Televizyon programlarının yapımını üstlenen veya televizyon yayınlarını düzenleyip yöneten kişiler ise konuya çok daha farklı açılardan yaklaşmaktadır. Bu kişilerden bir kısmı, televizyon yoluyla izleyiciyi eğitmek, eğitim programları hazırlamak ya da yayınlarında eğitici unsurlara yer vermek gibi konuların kendi görevleri ve sorumlulukları dahilinde olmadığını, bunun, başkalarının görevi ve sorumluluğu olduğunu ileri sürmektedir. Bu camiaya mensup bir başka

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Meslek Yüksekokulu Radyo - TV Tekniği Programı ABD Başkanı.

grubun görüşü ise, televizyonun doğrudan doğruya eğitici bir araç olarak kullanılamayacağı, izleyicinin ancak eğlendirilerek eğitilebileceği yönündedir.

Özellikle televizyonun uygulamalı faaliyet alanı içinde görev yapanların konuya ticari kaygılarla yaklaştıkları, eğitim konusunu kârlı bir faaliyet olarak görmedikleri gözlemlenmektedir. Ancak bilim ya da eğitim çevrelerine yakın kişilerin, televizyonun diğer işlevlerinin yanında mutlaka eğitmesi de gerektiği yönünde düşündükleri ortaya çıkmaktadır.

Televizyonun eğitici bir araç olup olmadığı konusunda izleyicinin görüşü ise çok daha farklıdır. Yapılan bir araştırma sonucunda, televizyonun eğitici bir araç olup olmadığı konusunda izleyicilerin yarısından fazlasının, televizyonun eğitici bir araç olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Özellikle kadın izleyicilerin çoğunluğu televizyonu eğitici bir araç olarak görmektedir. Öğrenciler arasında da televizyonun eğitici bir araç olduğu kanısı yaygın biçimde saptanmıştır. Bu çalışmada, televizyonun, bütün noksanlıklarına ve hatalarına karşın yaygın bir biçimde eğitici bir araç olarak değerlendirilmesindeki en önemli etken, aile ve okul gibi geleneksel eğitim kurumlarının önemini ve etkinliğini yitirmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kurumların pek çok sosyal fonksiyonunu televizyona devrettiği düşünüldüğünde, televizyonun eğitici bir araç olarak algılanmasındaki neden kendisini göstermektedir¹.

Sosyal yapı ve normlar iletişim araçlarına, “kendi kendine yönetimde yetkin hale gelebilmeleri için halkı bilgilendirme” sorumluluğunu yüklemektedir². Söz konusu bilgilendirme eylemi, kitle iletişiminin bir aşaması olarak nitelendirilebilir. Fakat iletişim araçlarının özellikle de televizyonun, kendilerine yüklenmiş bu sorumluluğu ve ne kadar duyarlılıkla ve bilinçle yerine getirdiği ise her zaman tartışılmaktadır.

Gerek toplum, gerekse yasalar ve demokratik teamüller, bilgiyi toplama ve açıklama konusunda yetersiz kalmaması ve sorunlarla karşılaşmaması için iletişim araçlarına, hemen hiç bir kişiye ya da gruba tanımayan genişlikte bir özgürlük tanımaktadır. Fakat bu özgürlük, onu

¹ Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Meslek Yüksekokulu Radyo - TV Tekniği Programı Araştırması, *Televizyon İzleyicisinin İzleme Alışkanlıkları*, Van 1995.

² Rogge Jan Uwe, *Televizyon Video Delileri*, AFA Yayınları, İstanbul 1989, s. 61.

istismar ederek insanları gerçek bilgidan ve doğrulardan mahrum etmek ruhsatını içermemektedir³. Televizyonun eğitici bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağı sorusunun başlangıcında televizyonun ve televizyon haricindeki çevrelerin eğitimden ne anladığı, onu nasıl tanımladığı konusu önem taşımaktadır.

Bilginin de bir unsur olarak içinde bulunduğu eğitim en genel tanımıyla; toplumun değer yargıları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması; bu amaçlarla okullarda ve benzer kurumlarda sürdürülen öğretim ve yetiştirme etkinlikleridir.

Durkheim ise eğitimi şöyle tanımlar: Daha yaşlı kuşakların, henüz toplumsal yaşantıya hazır hale gelmemiş kuşaklar üzerindeki faaliyetidir⁴.

Eğitim grupları ise, toplumun kültürünü yeni kuşaklara aktaran aile, okul, enstitü gibi topluluklardır.

Eğitimin tanımı içindeki önemli noktalar dikkate alındığında, genel olarak iletişim araçlarının, özel olarak da televizyonun eğitimle ne kadar ilişkisi olduğuna, eğitici niteliğinin ne olduğuna dair ipuçları elde edilebilmektedir. Bunun yanı sıra, eğitim, geçmişin mirasının geleceğe aktarılmasını içeriyorsa, televizyonun içeriğinde geçmişe dair neler olduğu; eğitimde yaşlı kuşakların çok önemli görevleri ve sorumlulukları varsa, televizyonun bu kuşaklarla ne kadar bağlantı halinde olduğu sorularının da yanıtlanması gerekmektedir.

Televizyonun, eğitim faaliyetinin içinde doğrudan doğruya yer alıp alamayacağı ya da eğitim gruplarına katkıda bulunup bulunamayacağı konusundaki en önemli sorun ise, içeriği bir hayal dünyasından ibaret olan bu aracın gerçeklerle olan bağlantısıdır.

Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun temel niteliklerinden birisi, doğruyu yayınlamak ve gerçekle yorumu birbirinden ayırmaktır⁵. Eğitim söz konusu olduğunda da, televizyonun, tamamen doğrulardan oluşan bir yayın

³ Siebert Fred S., *The Four Theories of the Press*, Second Edition, University of Illinois Press, Urbana 1963, s. 74.

⁴ Nalçacıoğlu İlhami, *Sosyal Tabakalaşma ve Eğitim*, Y.Y.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Van 1994, s. 53-73.

⁵ Siebert Fred S., a.g.e., s. 88

politikası ve gerçeklerle oluşturulmuş bir içeriği olması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü eğitimin niteliği gerçeklik, doğruluk, yanılmazlık koşullarını gerektirmektedir.

Televizyonun objektifleri, insanların tarafsız bilgi alması için görev yapar. Ancak böylelikle insanlar akıllıca düşünür, karar verebilir ve davranabilirler⁶. Doğru bilgi almak, sağlıklı eğitimin ilk şartıdır. Televizyonun eğitim amaçlı ya da eğitime yardımcı bir araç olarak kullanılmasının temel şartı da doğru bilgi, gerçeklerden oluşan program içerikleri ve yorumla gerçeğin farkının belirtilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Gerçekler konusunda televizyonun ilginç bir mantığı vardır: Bir televizyon programındaki akış çok yönlü mantığa bağlıdır. Eş zamanlı olarak iki ya da üç yol izlenmektedir. İzleyici, insanlar, hareket zincirleri ve sahneler arasındaki bağlantıları kendisi kurmak, hesaplamak zorundadır. Kısacası televizyon, her aşamada çok renkli hayal dünyasının muammasını canlı tutmak istemektedir. Bu, onun kazanca dayalı devamlılığının bir gereğidir.

Televizyon programlarının mantığı, bir tek zincirin sıralandığı gibi değildir. Bir konu geliştirilmekte, sonra kesilmekte ve bir başka konu gündeme getirilmekte, sonra o da kesilmektedir. Olaylar arasında bağlantı kurulmamaktadır⁷. Bu, televizyonun, izleyiciyi cezbetme ve sürekli ekran karşısında tutma yöntemidir.

“Televizyonun sahip olduğu potansiyelden dolayı, sosyal, siyasal, eğitsel ve ekonomik sorunlarının çözümünü televizyona bağlayanlar, ütopyik bir rüyada olanlar vardır. Bunun karşısında televizyonu, zaman harcanmasından bir işe yaramayan, aldatıcı, eğitimin niteliklerini içermeyen, kişiyi aptallaştıran bir araç olarak görenler de vardır. Ancak bu iki uç arasında, daha çok rastlanan davranış ise, bağdaştırıcı nitelikte olup, daha ılımlı bir şüphecilik ile televizyonun eğitime yardımcı olabileceği görüşüdür⁸.”

⁶ Bennet Tonny - Boyd - Bowman Susan, *Popular Television and Film*, Open University Press, London 1981, s. 89.

⁷ Novak Michael, *Television Shapes the Soul*, Understanding Television, edited by Richard P. Adler, Praeger Publishers, New York 1981, s.21.

⁸ Mc Quail Denis, *Television and Education*, THE EFFECTS OF TELEVISION, edited by James D. Halloran, Parther Modern Society, London 1970, s. 182.

Televizyon ile yapılacak eğitime yönelik yayınların, alışlagelmiş örgün ve yaygın eğitim kalıplarının dışında olması, onun en önemli özelliğini oluşturabilir. Bu genel özelliğinin ışığında:

a)Televizyonda verilen eğitimde geleneksel eğitimin kalıplaşmış bir yöntemi bulunmamaktadır. Görüntü unsuru olmasından dolayı verilen malzeme sıkıcı olmamakta; örnekler kısa bir zaman içinde çoğaltılabilmektedir.

b)Televizyon ile yapılan eğitim, izleme olanağı sağlanmış olması halinde, çok geniş bir kitleye seslenebilmektedir.

c)Eğitilmesi amaçlanan kişinin yayının dışında olması, öğrenci psikolojisinden uzak olarak izlemesine, dolayısıyla öğrenme açısından daha fazla yararlanmasına neden olmaktadır.

d)Televizyon ile yapılan eğitimde karşılıklı ilişki noksanlığı bulunmaktadır. Eğitilmesi amaçlanan kişinin tepkisi anında ölçülememektedir. Bunun için televizyon yayınlarında, izleyicinin katılmasını sağlayıcı olanakların da sağlanması gerekmektedir⁹.

Televizyonun, eğitimde yardımcı bir araç olarak kullanılması yönündeki bu koşullar televizyon ve eğitim konusunda olumlu işaretler vermektedir. Ancak bilim ve eğitim çevrelerinin daha çok birer teori olarak ortaya koyduğu bu tespitlerin televizyon yayınlarının düzenleyicileri ve yöneticileri tarafından kabul görmediği gözlenmektedir.

Televizyon kanallarının temel kuruluş amacı, yayınların hedefi, felsefesi ve politikaları karşısında, televizyonla eğitimi bir noktada buluşturmayı amaçlayan bu tespitler sadece birer varsayım olarak kalmaktadır. Eğitim konusunda televizyonun, kendince bir anlayışı ve yöntemi bulunmaktadır. O, eğitmekten çok, kendi çıkarsal amaçlarına hizmet edecek bir felsefeyi ve bu felsefenin pratiğini öğretmeyi hedefler görünmektedir.

Eğitimin genel tanımı içindeki eğitici görevini ve sorumluluğunu üstlenmesi de, televizyonun, geleneksel eğitim gruplarının pek çok

⁹ Aziz Aysel, *Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi*, Türkiye ve O.D.A.İ. Enstitüsü Yayınları No:148, Ankara 1975, s. 33.

fonksiyonunu üstlendiğini söylemek mümkündür. Çünkü hemen bütün televizyon toplumlarındaki geleneksel ve temel eğitim grupları da, tıpkı diğer sosyal gruplar gibi, televizyonun çizdiği rotayı izlemektedir.

Televizyonun evrensel anlamdaki egemenliğinden bu yana geleneksel eğitim gruplarının yeni kuşaklara aktaracakları bir toplum kültüründen söz etmek zaten pek mümkün değildir. Çünkü televizyon, çıkarlarıyla bağdaştıramadığı, toplumların binlerce yıldır yaşayarak geleceğe aktara geldikleri kültürlere yakınlık duymamış, onları tanımamış, kendi felsefesinin özellikleriyle oluşturulmuş bir kültürü üretip yaymayı tercih etmiştir. Televizyonun, toplumlar üzerinde ezici bir egemenlik kazandığı noktadan itibaren toplumların temel eğitim grupları da eğitim faaliyetlerinde çoğunlukla televizyonu referans olarak kullanmaktadır.

Televizyon, kâr amaçlı hedefleri çerçevesinde her şeyden önce, insan eğitiminin temel noktası hedefi olan ruh eğitiminin can alıcı noktasını kavramış görünmektedir.

“Televizyon, ruh coğrafyasının önemli bir biçimlendiricisidir. O daha çok umutları fiziğe dönüştürerek inşa etmekte, insanlara, nasıl düşünüleceğini öğretmektedir.”¹⁰

Televizyon temel öğretim biçimi, ekranda görülenleri tekrar ve taklit etmeye dayanmaktadır. İnsanlar, televizyon ekranında her gün yüzlerce kez göre geldikleri ve çekiciliğine kapıldıkları hareket, söz ve düşünce biçimlerini olduğu gibi yinelenmek yoluyla yaşam pratiklerine geçirmekte ve yerleştirmektedir. Taklit ederek öğrenme ise, sağlıklı eğitim yöntemleri içinde kabul görmeyen ve onaylanmayan bir yoldur¹¹.

Televizyon, eğitim anlamını ve içeriğini kabullenmez görünmektedir. Geçmiş kuşakların nasıl yaşadığını, onların değerlerinin neler olduğunu, hangi ölçülerde hareket ettiklerini öğretmeyi görev olarak üstlenmemektedir. Çünkü bu görevin onun amaçlarıyla ve hedefleriyle bir ilgisi ve yakınlığı yoktur. O bugünün aracıdır ve insanlara yalnızca bugün nasıl davranacaklarını, nasıl

¹⁰ Novak Michael, a.g.e., s. 20.

¹¹ Sultan Veled, Maarif, Çev. Meliha Ü. Anbarcıoğlu, 3. Baskı, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1984, s. 129.

konusacaklarını, nelerden hoşlanacaklarını öğretmektedir. Onun dün yaşananlarla, daha öncekilerle bir ilgisi ve ilişkisi yoktur. Çünkü dünün değerleri ona bir şey kazandırmamaktadır. O, günübürlük akımların, sözlerin, modaların, alışkanlıkların aracıdır. Bilgiler, alışkanlıklar, olaylar her gün değişebilir. Öğrettiklerinin bir esasa dayanıp dayanmaması, toplumsal ahlak açısından doğru olup olmaması önemli değildir. O, insanları her gün sürekli oyalamanın bir yolunu bulmakta ve onlar için günübürlük yaşama bilgileri üretmektedir.

Televizyon programcısının, eğitici olmayan ve etik düzeyi de bulunmayan programlar konusunda son derece ısrarlı bahaneleri bulunmaktadır: “Maalesef, bunun yolu budur, bu böyledir. İnsanlar, duygular, korkular, ümitler ve endişelerle hareket ederler; bilgiyle değil!”¹² Böylelikle televizyon, asıl hedefinin ve buna dayalı sorumluluğunun bilgilendirmek ya da eğitmek olmadığını daha en baştan ifade etmektedir. Bugün geldiği noktada, televizyonun kitleler üzerindeki yönlendirici gücü tartışmasız onaylanmaktadır. Bu noktada bireyler gibi toplumsal eğitim grupları da televizyona neredeyse teslim olmuş görünmektedir. Bir annenin çocuğuna ya da bir öğretmenin öğrencisine herhangi bir konuda vereceği bilgi ya da örnek artık çoğunlukla televizyondan alıntılanmakta ya da ondan esinlenilmiş olmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından televizyonun örnekleri değerli bulunmaktadır. Bilginin ve örneğin verilmiş biçimini ve yöntemini bile genellikle televizyon göstermektedir.

Televizyonun eğitici olup olmaması, televizyonun kendi tercihi ve tavrıyla ilgili olduğu kadar, izleyicinin izleme biçimi ve alışkanlıklarıyla da yakından ilgilidir. Televizyonlarını sürekli açık tutan izleyiciler programlara, televizyonlarını belirli programlar için açan, bittiğinde kapayan izleyicilerden daha az ilgi göstermektedirler. Böylelikle, ancak televizyonu bilinçli olarak kullanan izleyicilerin televizyon aracılığıyla eğitilme şansı olmaktadır. Bunun yanı sıra, televizyonun bilgi verme gücü, evde bulunmasıyla büyük ölçüde azalmaktadır. Çünkü ev, ilginin en fazla dağıldığı mekandır. Bir diğer önemli nokta ise, izleyicinin bilgisinin çokluğu oranında televizyonun bilgilendiriciliğinin azalmasıdır. Yani televizyon dışındaki araç ve yöntemlerle

¹² Merton Robert K., *Mass Persuasion: The Moral Dimension*, THE PROCESS AND EFFECTS OF MASS COMMUNICATION, edited by Wilbur Schramm, Illinois 1954, s. 424-427.

bilgilendirilmiş ve eğitilmiş bireylerin televizyon aracılığıyla bilgilendirilmesi ve eğitilmesi olasılığı daha düşüktür¹³.

Bilim eğitim çevrelerinin görüşleri ne olursa olsun, sonuçta televizyon, toplumsal eğitim faaliyetlerine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunmaya eğilimli veya niyetli görünmemektedir. Onun hedefi çok daha başka bir yönde belirmektedir. Televizyon belki de, eğitilmemiş insanlardan oluşan kitlelerin varlığıyla çıkar egemenliğini sürdürmeyi düşünmektedir. Ancak onun bu düşüncesi, toplumun televizyonu, eğitici bir araç olarak görmesi ya da görmek istemesi yönündeki eğilimini engelleyememektedir. Toplum, televizyonun da içinde bulunduğu teknik, ekonomik, politik, kültürel koşullarla oluşan ortam içinde, geleneksel eğitim gruplarının işlevlerini televizyona yüklemektedir. Bu yüzden de eğitim konusunda istekli olmamasına karşın televizyon, toplumsal eğitim gruplarının işlevlerini ve önemlerini üstlenme zorunluluğuyla karşı karşıya görünmektedir. Bu görevi ona toplum vermektedir. Bu noktada da, toplumla televizyonun isteklerinin ve hedeflerinin çatışması gündeme gelmektedir.

¹³ Groombridge Brain, *Televizyon ve Toplum*, Çev. Aysel Usluata, İstanbul Reklam Yayınları 41, İstanbul 1976, s. 132.